

ПОНЯТТЯ МОВНОЇ НАДЛИШКОВОСТІ

У статті розглядається явище мовної надлишковості – дублювання одного і того ж поняття. Когнітивний підхід до аналізу мовної надлишковості – як іманентного явища мови – дозволяє виявити відсутність заперечної конотації цього терміну в науковому стилі.

Ключові слова: мовна надлишковість, науковий стиль, гіперхарактеризація, плеоназм, зайвий, повтор.

Присяжнюк Ю.В. Феномен языковой избыточности. Данная статья посвящена рассмотрению феномена языковой избыточности – дублирование одного и того же понятия. Когнитивный подход к анализу языковой избыточности – как имманентному свойству языка – позволяет выявить отсутствие отрицательной коннотации у этого термина в научном стиле.

Ключевые слова: языковая избыточность, научный стиль, гиперхарактеризация, плеоназм, лишний, повтор.

Prysyazhnyuk J. V. Linguistic redundancy phenomenon. This paper focuses on the problem of redundancy as viewed by different linguists. Unlike most of the researchers who consider it as the reduplication of the notion, we view it as the natural characteristic of the language. To prove our point we examine the samples from scientific writing? Given that their style is geared for laconism and exactness. There are many details that figure as options in the scientific style. However, their worth is sustained by the actual evolutionary state of the language.

Key words: redundancy, scientific style, hypercharacterization, pleonasm, superfluous, repetition.

Кожна мовна одиниця має визначений зміст та несе в собі певну кількість інформації, об'єм якої залежить від характеру, величини та автономності поданої одиниці. Якщо проаналізувати сучасний науковий стиль, який сам по собі передбачає точність і лаконічність, вже не кажучи про усний розмовний стиль, то можна зустріти величезну кількість висловлень, які містять дублюючі вирази чи фрази, які самі по собі не додають нічого нового до наявного змісту, тобто є семантично надлишковими.

У зв'язку з цим, **об'єктом** нашого дослідження є ступінь надлишковості мови.

Предметом дослідження є мовна надлишковість в англomовному дискурсі.

Основною **метою** роботи є: всебічне вивчення явища мовної надлишковості.

Відповідно до мети у статті виникла необхідність вирішення наступних **завдань**:

- 1) уточнити поняття мовної надлишковості;
- 2) виявити причини її виникнення;
- 3) встановити основні функції мовної надлишковості;

Більшість дослідників наполягає, що надлишковість – це не що інше, як повтор інформації.

О.С. Ахманова визначає надлишковість як повторну (багатократну) передачу однієї і тієї ж інформації, яка здійснюється або експліцитно, або імпліцитно [Ахманова 2007, с. 467]. Вона ж виділяє надлишковість лексичну та стилістичну. Вужче розглядає це лінгвістичне явище Н.В. Глаголев [Глаголев 1967, с. 12]. На його думку, надлишковість виступає у формі дублювання і представляє собою дослівне повторення будь-яких елементів змісту:

The results indicate that for the self-employed in the study an unexpected surprise payment leads to low tax compliance, whereas an unexpected surprise refund leads to high tax compliance.

Effect of biopolymers on structure and ice recrystallization in dynamically frozen ice cream model systems.

За твердженням Андре Мартіне, поряд із законами економії у мові діють закони надлишковості, які засмічують мовлення словами-паразитами, тавтологізмами [Мартіне 1963, с. 285]. Однак А. Мартіне з приводу надлишковості зазначає, що надлишковість, яка присутня практично у кожному висловленні просто необхідна для ефективної комунікації [Мартіне 1963, с. 287].

У словнику "Мова" під редакцією Б. Потье явище, яке ми аналізуємо визначається: "Надлишковість означає більшу кількість інформації, ніж цього вимагає проста передача повідомлення. Завдяки надлишковості повідомлення інформація доходить до одержувача, незважаючи на шум" [Pottier 1973, с. 226].

Багато авторів часто ототожнюють терміни "гіперхарактеризація", "плеоназм", "мовна надлишковість", "тавтологія". Наприклад Н.С. Жукова зазначає, що гіперхарактеризація, плеоназм та мовна надлишковість служать для передачі одного і того ж змісту декількома засобами [Жукова 2011, с. 35]. Найчастіше явище мовної надлишковості розглядається разом з явищем економії – як два полярних явища. В. Г. Адмоні зазначає, що економії, як особливому фактору граматичного розвитку, суперечить прагнення до максимально-підкресленого, багаторазового, й навіть плеонастичного

висловлення граматичного значення [Адмони 1964, с. 60-61].

Однак у лінгвістичній літературі явищу мовної надлишковості приділяється менша увага, ніж його кореляту. Наголошуючи на цій особливості мови, дослідники розрізняють явища "плеоназму" та "гіперхарактеризації". Деякі лінгвісти визначають "плеоназм" як один із проявів надлишковості, вбачаючи основну відмінність у тому, що надлишковість – феномен, який проявляється та зникає на різних рівнях, тоді коли плеоназм – явище постійне [Ахманова 1966, с. 305]. Б.С. Роговий обґрунтовує поняття "гіперхарактеризація", визначаючи її через видимість у вербальному, ситуативному та "психологічному" контексті "... речь содержит элементы, значение которых реципиент речи слушатель, читатель может самостоятельно вывести из вербального контекста, из ситуативного контекста или из заранее известных фактов, из "психологического" контекста. Мы будем называть такую избыточность семантической или "гиперхарактеризацией"... " [Роговой 1965, с. 112]. Відповідно гіперхарактеризація є розширенням, експлікацією традиційного поняття "плеоназм". Плеоназм – лексична гіперхарактеризація, яка виникає у зв'язку з вербальним контекстом, і яка майже завжди є функціонально-психологічно надлишковою. [Роговой 1965, с. 115]. Аналогічно В.Я. Миркін пояснює явище надхарактеризації як наслідок контексту, визначаючи вербальний контекст як лінійний, а ситуативний та психологічний – як паралельний [Миркин 1976, с. 9]. У формуванні висловлювання, як зазначає В.Г. Гак, основну роль відіграє пресупозиція – сукупність попередніх даних співрозмовника про об'єкт мовлення "... ориентировка на ситуацию и пресупозицию позволяет прибегнуть к компрессии или сохранить избыточность" [Гак 1972, с. 352].

І.Р. Гальперін вважає, що надлишковість інформації є невід'ємною властивістю будь-якого мовленнєвого акту [Гальперин 1974, с. 25]. В усному мовленні завжди багато надлишковості, у ній неминуче повторення окремих слів, словосполучень, штампів, так званих слів-пустушок, вставних слів та ін. У потоці мовлення така надлишковість допомагає виділити головне, відтінити суттєве, сконцентруватися на самій інформації. Поряд з усним, надлишковість властива й письмовому мовленню. Такі зв'язуючі елементи мовлення, як *therefore, as stated above* і т.п., є надлишковими по відношенню до суті інформації. Однак вони незамінні для наукової комунікації:

Therefore when talking about German cinema perhaps it makes more sense to first see which images have become engraved in the minds not just of Germans, but of the world at large.

We conclude that unconscious motives are not a particular class of motives, as physiological, learned, and stimulus motives are.

Ю. М. Лотман [Лотман 1994, с. 137] вважає надлишковість мови корисною та необхідною властивістю, яка забезпечує стійкість мови по відношенню до помилок, довільного, суб'єктивного сприйняття і що надлишкове на одному рівні може бути не надлишковим на іншому. Термін "надлишковість" може ввести в оману, оскільки прикметник "надлишковий" синонімічний слову "зайвий", який у свою чергу створює ілюзію інкорпорування негативної оцінки в термінологічний апарат, а на перцептивному рівні у реципієнта формується заперечно-аксіологічне ставлення. Насправді надлишковість може бути корисною, оскільки вона сприяє експресивності та виступає стійкою до перешкод в сприйнятті повідомлення, хоча й призводить до зменшення швидкості передачі інформації. На думку І.В. Гальперіна [Гальперин 1974, с. 34], надлишковість інформації усуває "перешкоди" у сприйнятті повідомлення, уточнюючи його. Якби повідомлення не були надлишковими, то від слухача або читача вимагалась би неймовірна концентрація уваги, щоб слідкувати за думкою автора, інакше його участь в "діалозі" з автором була б неможливою. Фактично будь-яке повідомлення в більшій чи меншій мірі вміщує в собі надлишковість.

Якби мовлення володіло нульовою надлишковістю, то взагалі б не існувало проблем із вибором стилю мовлення. З одного боку надлишковість, в такому інформативному типі тексту, як науковий, естетика якого полягає в логічному, максимальному викладі, дійсно може бути зменшена різними формами стиснення аж до заміни мовних кодових символів символами кодів інших систем, включаючи формули. З іншого боку, незважаючи на прагнення наукового тексту до точності та економії мовних засобів, у ньому досить часто зустрічаються конструкції, які є надлишковими [Гніздечко 2005, с. 5].

Результатами нашого дослідження є те, що мовна надлишковість, яка притаманна усному та письмовому мовленню, необхідна та корисна властивість будь-якого мовленнєвого акту. У потоці мовлення надлишковість допомагає виділити головну інформацію, уточнюючи її. Здійснений у роботі аналіз мовної надлишковості відкриває **перспективи подальших досліджень**, які можуть бути пов'язані з виявленням диференційних особливостей мовної надлишковості на усіх рівнях мови: фонетичному, морфологічному, синтаксичному та граматичному.

Література

Адмони В.Г. Основы теории грамматики / Адмони В.Г. — М.-Л., 1964. — 340 с. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. — М.: Советская энциклопедия, 1966. — 608 с. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. — М.: КомКнига, 2007. — 576 с. Гак В.Г. Высказывание и ситуация / В.Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. — М.: Наука, 1972. — С. 349-372. Гальперин И.Р. Информативность единиц [Текст]: учебное пособие / И.Р. Гальперин. — М.: Высш. шк., 1974. — 175 с. Глаголев Н.В. Языковая экономия и языковая избыточность в синтаксисе разговорной речи: автореф. дисс. на получение науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 "Теория языка" / Н.В. Глаголев. — М., 1967. — 20 с. Гніздечко О.М. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англійських статей сучасних європейських та американських лінгвістів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 „Германські мови” / О.М. Гніздечко. — К., 2005. — 19 с. Жукова Н.С. Языковая избыточность в синхронном и диахронном аспектах (на материале немецкого и русского языков) / Н.С. Жукова // Вестник Томского государственного лингвистического университета. — 2006. — №5. — С. 35-42. Кузьмина И.В. Феномен языковой избыточности / И.В. Кузьмина // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. — 2011. — №1. — С. 142-147. Лотман Ю.М. Ю.М. Лотман и тартуско-московская семиотическая школа / Ю.М. Лотман. — М.: Гнозис, 1994. — 560 с. Мартине А. Основы общей лингвистики / А. Мартине // Новое в лингвистике. — Вып. III. — М.: Изд-во ин. лит-ры, 1963. — 366 с. Мыркин В.Я. Сверххарактеризация и сверхнейтрализация грамматических значений в речи / В.Я. Мыркин // Вопр. Языкознания. — 1976. — № 1. — С. 9. Роговой Б.С. Понятие гиперхарактеризации / Б.С. Роговой // Вопросы общего языкознания. — Л.: Изд-во Ленинградского гос. унив-та, 1965. — С. 112-116. Pottier B. Les langues dans le monde / B. Pottier // Le langage. — Paris: Ed. SELAF, 1973. — P. 226-249.

УДК 81'42

САВИНА Ю.О.

(КНПУ ім. М.П. Драгоманова)

МОВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЗМУ У ГУМОРИСТИЧНОМУ ТВОРІ (НА МАТЕРІАЛІВ ТВОРІВ ДЖЕРОМ К. ДЖЕРОМА).

У статті зроблена спроба аналізу комічного як естетичної категорії, яка виражена мовними засобами в гумористичних творах Джером К. Джерома.

Ключові слова: комізм, мовні засоби, гумористичний твір.

Савина Ю.А. Языковые средства создания комического в юмористическом произведении (на материале произведений Джером К. Джерома). В статье сделана попытка анализа комического как эстетической категории, выраженной языковыми средствами в юмористических произведениях Джером К. Джерома.

Ключевые слова: комизм, языковые средства, юмористическое произведение.

Savina Yu.A. Linguistic means of the creation of comic effect in humorous writing (in J.K. Jerome's novels). This article presents an attempt of analysis the comic as the esthetic category which is expressed by linguistic means in humorous writings (in J.K. Jerome's novels).

Key words: the comic, linguistic means, humorous work.

Мета нашої роботи – проаналізувати комічне як естетичну категорію, виражену мовними засобами в сучасній літературі; виявити і дослідити ті ключові стилістичні позиції, які роблять мову Джером К. Джерома неповторною. Вона конкретизувалася в наступних завданнях:

- розглянути і уточнити поняття комізму як естетичної категорії,
- розглянути мовні способи і прийоми вираження комічного.

Об'єкт дослідження – комічне як естетична категорія.

Предмет дослідження – мовні засоби вираження комічного у гумористичних творах Джером К. Джерома.

Естетична категорія комічного, яка представляє собою своєрідну естетичну форму відображення життєвих протиріч, націлена, перш за все, на висміювання потворного («непотрібного»), що суперечить загальному ідеалу або нормі [Никонова 2007, с. 400]. Під «комічним» мається на увазі як природні події, об'єкти та відносини, які між ними виникають, так і конкретний вид мистецтва, зміст якого зводиться до осмисленого конструювання якоїсь системи явищ або понять, а також системи слів з метою визвати комічний ефект.

Дослідники комічного (Аристотель, Т. Гоббс, Г.-В.-Ф. Гегель, М. Чернишевський, А. Бергсон, Ю.

Борев та інші) встановили ряд об'єктивних передумов та суб'єктивних якостей людини, взаємодія яких необхідна для виникнення комічного ефекту. По-перше, комічне стосується тільки гуманітарної сфери, суспільних явищ, неживі предмети можуть лише опосередковано втягуватись в комічне відношення людини до людей або суспільних явищ. По-друге, суб'єкт комічного відношення може